

MAÜ
PRESS

Artuklu Kaime

Diyalektik Ters Simetri ve Kurumsal Yakınsama: Keynes ve Deng Xiaoping'in Makroekonomik Dönüşüm Kurguları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Dr. Öğr. Üyesi Sebahattin KOÇ | <https://orcid.org/0000-0002-1911-445X> | E-Posta: skoc@beu.edu.tr

Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat, Bitlis, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/00mm4ys28>

Geliş Tarihi 24.06.2026

Kabul Tarihi 25.09.2026

Yayın Tarihi 30.09.2026

Atıf Bilgisi

KOÇ, S. (2026). Diyalektik Ters Simetri ve Kurumsal Yakınsama: Keynes ve Deng Xiaoping'in Makroekonomik Dönüşüm Kurguları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. Artuklu Kaime, 18, 146-170. <https://doi.org/10.55119/artuklukaima.1977652>

Öz

Bu çalışma, 1929 Büyük Buhranı sonrası John Maynard Keynes tarafından geliştirilen müdahaleci makroekonomik kurgu ile 1978 sonrası Deng Xiaoping liderliğinde Çin'de başlatılan reform sürecini "kurumsal yakınsama" ve "diyalektik ters simetri" perspektiflerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel-karşılaştırmalı analiz ve kurumsal iktisat metodolojisinin benimsendiği çalışmada; birbirinden tamamen zıt ideolojik kökenlerden gelen bu iki tarihsel dönüşümün, sistemik kriz dönemlerinde bekayı sağlama noktasında ortak bir kurumsal mantıkta bulunduğu savunulmaktadır. Analizler sonucunda; ekonomik krizlerin sistemleri ideolojik saflıktan uzaklaşmaya zorladığı, Keynesyen müdahalecilik ile Deng reformlarının bu sürecin iki simetrik örneği olduğu ve devlet ile piyasanın birbirini tamamlayan stratejik araçlar olarak işlev gördüğü saptanmıştır. Çalışmanın temel özgün katkısı, makroekonomik başarının dogmatik tutarlılıktan ziyade kriz anlarındaki kurumsal adaptasyon kapasitesine bağlı olduğunu "diyalektik ters simetri" mekanizması üzerinden ortaya koymasındır. Sonuç olarak çalışma, "Görünür Devlet" ve "Yeni Proje Ekonomisi" gibi hibrit kurguların 21. yüzyılın küresel belirsizlikleri karşısındaki yapısal dayanıklılığını ve modern devlet-piyasa ilişkilerinin dönüşen mahiyetini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Keynes, Deng Xiaoping, Kurumsal Yakınsama, Diyalektik Ters Simetri, Görünür Devlet, Makroekonomik Yönetim.

Öne Çıkanlar

- Bu çalışma, makroekonomik başarının dogmatik ideolojik saflıktan ziyade, kriz anlarında karşıt sistemlerin araçlarını pragmatik bir esneklikle benimseyen kurumsal

adaptasyon kapasitesine bağlı olduğunu "diyalektik ters simetri" mekanizması üzerinden savunmaktadır.

- Keynes'in kapitalizmi korumak için planlama araçlarına, Deng'in ise sosyalizmi güçlendirmek için piyasa mekanizmalarına yönelmesi; devlet ve piyasanın birbirini dışlayan zıtlıklar değil, makroekonomik istikrarı tahkim eden tamamlayıcı bütünlükler olduğunu göstermektedir.
- Keynes'in Batı'da kurumsallaştıramadığı "yatırımın toplumsallaştırılması" idealinin; ironik bir biçimde Çin'in "Yeni Proje Ekonomisi", "Sabırlı Sermaye" ve "Egemen Kredi" mimarisinde ampirik bir gerçekliğe dönüştüğü saptanmıştır.
- Batı dünyasının kriz dönemlerinde sadece özel sektöre güvenerek "tek ayağıyla" ilerlemesine karşın; Çin'in kamu mülkiyeti ve piyasa dinamizmini stratejik birer zırh olarak birleştirip "iki ayağıyla" çok daha hızlı yol aldığı ortaya konulmuştur.
- Görünmez Elin teknik yetersizliklerinin devletin stratejik kapasitesiyle ikame edildiği "Görünür Devlet" tabanlı hibrit modellerin, 21. yüzyılın küresel belirsizlikleri karşısında en dayanıklı yapısal formu temsil ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dialectical Inverse Symmetry and Institutional Convergence: A Comparative Analysis of Keynes and Deng Xiaoping's Macroeconomic Transformation Frameworks

Asst. Prof. Dr. Sebahattin KOÇ | <https://orcid.org/0000-0002-1911-445X> | E-Mail: skoc@beu.edu.tr

Bitlis Eren Üniversitesi, University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Economics, Bitlis, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/00mm4ys28>

Abstract

This study comparatively analyzes the interventionist macroeconomic framework developed by John Maynard Keynes following the 1929 Great Depression and the reform process initiated in China under Deng Xiaoping's leadership after 1978, through the perspectives of "institutional convergence" and "dialectical inverse symmetry." Employing qualitative research methods—specifically historical-comparative analysis and the methodology of institutional economics—the study contends that these two historical transformations, arising from diametrically opposed ideological origins, converged upon a shared institutional logic to ensure systemic survival during periods of crisis. The findings indicate that economic crises compel systems to depart from ideological purity, that Keynesian interventionism and Dengist reforms represent two symmetric examples of this dynamic, and that the state and market function as complementary strategic instruments in maintaining economic stability. The primary original contribution of this research is its demonstration, via the mechanism of "dialectical inverse symmetry," that long-term macroeconomic success depends on institutional adaptation capacity during moments of crisis rather than dogmatic consistency. Consequently, the study highlights the structural resilience of hybrid configurations such as the "Visible State" and the "New Projectment Economy" in the face of 21st-century global uncertainties, underscoring the evolving nature of modern state-market relations.

Keywords: Keynes, Deng Xiaoping, Institutional Convergence, Dialectical Inverse Symmetry, Visible State, Macroeconomic Management.

Highlights

- This study argues, through the mechanism of "dialectical inverse symmetry," that macroeconomic success depends on institutional adaptation capacity—which pragmatically adopts the tools of opposing systems during moments of crisis—rather than dogmatic ideological purity.
- The fact that Keynes turned to planning tools to preserve capitalism and Deng moved toward market mechanisms to strengthen socialism demonstrates that the state and market are not mutually exclusive opposites but complementary integrities that reinforce macroeconomic stability.
- It is identified that Keynes's ideal of the "socialization of investment," which he could not fully institutionalize in the West, has ironically transformed into an empirical reality within China's architecture of the "New Projectment Economy," "Patient Capital," and "Sovereign Credit".

- The research reveals that while the Western world falters by relying solely on the private sector ("on one leg") during periods of crisis, China advances significantly faster by combining public ownership and market dynamism as a strategic armor ("on two legs").

Citation

KOÇ, S. (2026). Dialectical Inverse Symmetry and Institutional Convergence: A Comparative Analysis of Keynes and Deng Xiaoping's Macroeconomic Transformation Frameworks. *Artuklu Kaime*, 18, 146-170. <https://doi.org/10.55119/artuklukaima.1977652>

Date of Submission 24.06.2026
Date of Acceptance 25.09.2026
Date of Publication 30.09.2026

Giriş

Ekonomik düşünce tarihi, kaynak tahsisinde devlet ile piyasa arasındaki ilişkinin mahiyeti ve bu iki mekanizmanın denge noktasına dair süregelen tartışmalarla şekillenmiştir. Klasik iktisat geleneği, bireysel çıkar maksimizasyonunun toplumsal refahı artıracağını savunarak bu süreci "Görünmez El" metaforuyla açıklamıştır. Ancak Smith ile başlayan bu liberal paradigma, günümüzde Chang (2011) tarafından kurumsal bir perspektifle eleştirilmektedir; yazara göre devlet müdahalesi piyasanın işleyişini bozan dışsal bir unsur değil, piyasanın varoluşunu mümkün kılan yapısal bir gereklilik ve siyasi bir tanımdır. Karl Polanyi (2013) ise ekonominin toplumsal ilişkilerden tamamen ayrıştırılmasının sürdürülebilir olmadığını; piyasanın yarattığı tahribat karşısında devletin koruyucu bir "çifte hareket" ile sistemi yeniden kurumsal yapılar içine gömme eğilimi gösterdiğini savunur.

Yirminci yüzyılın iki büyük kırılması olan 1929 Büyük Buhranı ve Mao sonrası Çin'in yapısal krizi, bu dengeleri kökten değiştirmiştir. Çin'in bu süreçteki tarihsel dönüşümü literatürde şu şekilde ifade edilmektedir: Kuruluşunun ardından uzun bir süre sosyalizm ile yönetilen Çin, 1978-2018 döneminde, Deng Xiaoping liderliğinde birtakım aksaklıklara rağmen sürdürülebilir bir büyüme hızına erişmiştir (Yalın ve Çetinbakış, 2019). Bu başarının altında yatan temel dinamik, ideolojik bir kopuştan ziyade kurumsal bir adaptasyon sürecidir.

Mevcut literatür, Keynesyen dönüşüm ile Deng reformlarını çoğunlukla birbirinden bağımsız alanlar olarak ele alsa da; her iki süreç de sistemik kriz anlarında bekayı sağlamak adına ortak bir kurumsal mantıkta buluşmuştur. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla iki dönüşümü "kurumsal yakınsama" ve "diyalektik ters simetri" kavramları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bu doğrultuda çalışma, kapitalist ve sosyalist sistemlerin kriz dönemlerinde karşıt ideolojik araçları benimseyerek benzer uyum mekanizmaları geliştirip geliştirmediği sorusuna yanıt aramaktadır.

Söz konusu kuramsal çerçeve doğrultusunda makale, şu hipotezler üzerinden kurgulanmıştır:

H1: Sistemik krizler, ekonomik yapıları dogmatik ideolojik saflıktan uzaklaştırarak; makroekonomik beka ve başarının temel belirleyicisi olan pragmatik bir kurumsal esnekliği ve karşıt kurumsal araçları benimseme kapasitesini tetikler.

H2: Keynesyen müdahalecilik ile Deng reformları; devlet ve piyasanın kriz anlarında birbirini dışlayan zıtlıklar olmaktan çıkıp diyalektik bir ters simetriyle tamamlayıcı stratejik araçlar olarak yakınsadığı kurumsal sentezin iki simetrik tarihsel örneğidir.

Bu çalışmanın temel amacı, John Maynard Keynes'in 1929 Büyük Buhranı sonrası geliştirdiği müdahaleci makroekonomik kurgu ile 1978 sonrası Deng Xiaoping liderliğinde Çin'de başlatılan reform sürecini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Çalışma, makroekonomik başarının dogmatik ideolojik saflıktan ziyade, kriz anlarındaki kurumsal adaptasyon kapasitesine ve pragmatik uyum yeteneğine bağlı olduğunu "kurumsal yakınsama" ve "diyalektik ters simetri" kavramları üzerinden açıklamayı ve temellendirmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada önerilen "diyalektik ters simetri" ve "kurumsal yakınsama" kavramları, tarihsel süreçleri deterministik bir şablona indirgeme amacı taşımamaktadır. Aksine bu kavramlar, birbirinden tamamen farklı sınıfsal ve ideolojik dinamiklere sahip olan iki sistemik dönüşümün, kriz anlarında geliştirdikleri yapısal paralellikleri ve ortak kurumsal mantığı anlamlandırmamızı sağlayan keşifsel/yorumsal birer analitik araç olarak kurgulanmıştır. Tarihsel gerçekliğin tüm karmaşıklığını tek bir kurumsal kalıba sığdırmanın yaratacağı metodolojik risklerin farkında olarak çalışma; iki dönüşüm arasındaki radikal sınıfsal asimetrisi, mülkiyet yapısındaki yapısal farklılıkları ve kurumsal sınırları da göz önünde bulundurmaktadır.

Araştırmanın yöntemi, nitel bir araştırma deseni çerçevesinde kurumsal iktisat perspektifinden tarihsel-karşılaştırmalı analiz olarak kurgulanmıştır. Bu metodolojik yaklaşım, birbirinden tamamen zıt ideolojik kökenlerden gelen iki tarihsel dönüşümün, sistemik kriz dönemlerinde bekayı sağlama noktasında nasıl ortak bir kurumsal mantıkta buluştuğunu incelemeye olanak tanımaktadır.

Çalışmanın deseni beş ana aşamadan oluşmaktadır: Giriş bölümünü takiben ikinci bölümde devlet-piyasa ilişkilerinin teorik temelleri klasik, Marksist ve kurumsal perspektiflerden incelenmektedir. Üçüncü bölümde 1929 kriziyle tetiklenen Keynesyen dönüşüm; dördüncü bölümde ise Deng Xiaoping liderliğindeki Çin'in sosyalist piyasa ekonomisine geçiş dinamikleri ampirik verilerle analiz edilmektedir. Son bölümde ise karşılaştırmalı analizden elde edilen bulgular, geliştirilen kavramsal araçlar çerçevesinde sentezlenerek makroekonomik yönetimin geleceğine dair genel sonuçlara ulaşılmaktadır.

1. Literatür Özeti

Devlet-piyasa ilişkileri, iktisat literatürünün en uzun soluklu tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu tartışma başlangıçta piyasa mekanizmasının üstünlüğü ile devlet müdahalesinin gerekliliği arasında kutuplaşırken; günümüzde ekonomik sistemlerin kriz dönemlerinde geliştirdikleri hibrit uyum mekanizmalarına odaklanan daha karmaşık bir yapıya evrilmiştir. Keynesyen müdahalecilik ve Deng Xiaoping reformları üzerine geniş bir literatür bulunmasına rağmen, bu iki dönüşümün "diyalektik ters simetri" ekseninde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Keynesyen dönüşümü ele alan çalışmaların önemli bir bölümü, 1929 Büyük Buhranı sonrasında piyasanın kendiliğinden dengeye ulaşma kapasitesinin sorgulanması üzerine yoğunlaşmaktadır. Béraud ve Numa (2019), Keynes'in düşüncesinin yalnızca geçici bir politika seti sunmadığını, aksine devletin ekonomideki konumunu yeniden tanımlayan kurumsal bir paradigma değişimi yarattığını ileri sürmektedir. Benzer biçimde Rojas (2015), Büyük Buhran'ın Say Kanunu'nun ampirik çöküşünü temsil ettiğini ve bu kırılmadan itibaren devlet müdahalesinin kapitalist sistemin bekası açısından yapısal bir zorunluluk haline geldiğini savunmaktadır. Türkiye literatüründe Keynesyen müdahaleciliğin bu kurumsal yeri 1929 yılında yaşanan ekonomik krizden kurtulmak amacıyla girilen çabaların sonucunda, Keynes'in geliştirip ortaya koyduğu Keynesyen Ekonomi Teorisi diye anılan görüş döneme ve daha sonraki süreçte damgasını vurmuştur. Bu teorik çerçeve içerisinde, ekonomide etkin kaynak kullanımının ve ekonomik istikrarın sağlanması için devletin düzenleyici ve yönlendirici kararlar alması temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır (Çataloluk, 2016, s. 69).

Devlet müdahalesinin kurumsal kökenlerini inceleyen Karl Polanyi (2013), kendi kendini düzenleyen piyasa fikrinin tarihsel olarak gerçekçi olmadığını; piyasa ekonomisinin ancak aktif devlet müdahalesiyle inşa edilebildiğini savunur. Polanyi'ye göre piyasanın yarattığı toplumsal tahribat, devletin koruyucu bir "çifte hareket" geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Jabbour ve diğerleri (2022), bu yaklaşımı günümüz kalkınma deneyimlerine uyarlayarak, devletin stratejik koordinatör rolünün piyasa başarısı için bir ön koşul olduğunu göstermektedir. Yuan ve Xie (2025) ise Çin'in modernleşmesini Polanyi'nin "gömülülük" kavramı çerçevesinde değerlendirerek, ekonomik sistemlerin kriz dönemlerinde devlet ve piyasa arasında ideolojik dogmaların ötesinde yeni ve tamamlayıcı denge biçimleri geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik başarının kurumsal temellerini ele alan Acemoğlu ve Robinson (2013), sürdürülebilir başarının sömürücü yapılardan "kapsayıcı kurumlara" geçişle mümkün olduğunu savunurken; Schumpeter (2010), "yaratıcı yıkım" kavramıyla sistemlerin kriz dönemlerinde kurumsal araçlarını nasıl yenilediğini açıklar. Bu perspektif, Keynesyen müdahalenin kapitalizmi rasyonelleştirme çabası ile Deng reformlarının sosyalizmi piyasa araçlarıyla modernize etme girişimini aynı evrimsel çizgide buluşturmaktadır. Nitekim Wallerstein (2016) ve Piketty (2014) de, ekonomik sistemlerin sürdürülebilirliğinin yalnızca piyasa akışına bırakılamayacağını, devletin kurumsal kapasitesinin sistemin işleyişi için yapısal bir zorunluluk olduğunu vurgulayarak "Görünür Devlet" yaklaşımlarına güçlü bir teorik zemin sağlamaktadırlar.

Deng Xiaoping reformları üzerine oluşan literatür, Çin'in sosyalist sistem içerisinde piyasa mekanizmalarını nasıl etkin kullanabildiği sorusuna odaklanmaktadır. Maria Hsia Chang (1996), Deng düşüncesinin ideolojik bir kopuştan ziyade, klasik Marksizm'in üretici güçlere verdiği önceliğe geri dönüş anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Deng'in "sosyalizmin birincil aşaması" tezi, piyasa araçlarını üretici güçlerin restorasyonu için zorunlu bir tarihsel aşama olarak meşrulaştırmıştır. Qian ve Wu (2000) ise başarısını, planlama ve piyasanın birlikte çalışabildiği deneysel ve kademeli bir dönüşüm stratejisine bağlamaktadır. Çin'in ulaştığı bu ampirik başarı düzeyi literatürde genellikle Deng Xiaoping'in doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını destekleyen liberal politikalarıyla açıklanmaktadır (Yalın ve Çetinbakış, 2019, s. 123). Ancak bu konvansiyonel yaklaşım, reformların arka planındaki güçlü devlet planlamasını ve kurumsal adaptasyon dinamiklerini göz ardı etmesi bakımından eksiktir. Nitekim kurumsal iktisat perspektifi, piyasanın otonom bir alan olmadığını, aksine devletin kurumsal kapasitesiyle inşa edilen ve toplumsal dengeleri koruyan bir mekanizma olduğunu savunmaktadır (Polanyi, 2013; Jabbour vd., 2022).

Vogel (2011), Deng'in pragmatik liderliğinin Çin'i modern tarihin en kapsamlı dönüşüm hamlesine taşıdığını belirtirken; Liang (2026), Çin'in "devlet merkezli finansal mimarisi" sayesinde uzun vadeli yatırımları organize edebildiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak literatürdeki bu iki ana hat, farklı kutuplardan hareket eden Keynesyen ve Dengist yolların, devletin stratejik kapasitesinin ön planda olduğu ortak bir kurumsal yakınsama zemininde buluştuğunu göstermektedir.

2. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

Devlet ile piyasa arasındaki ilişkinin düzenlenmesi, iktisadi düşüncenin en temel tartışma alanını oluşturmaktadır. Ekonomik sistemlerin tarihsel gelişimi, piyasa mekanizmasına duyulan güven ile devlet müdahalesine verilen önem arasında sürekli bir gerilim ve yeniden dengeleme sürecine sahne olmuştur. Bu tartışma yalnızca bir

verimlilik sorunu değil; istikrarın, toplumsal refahın ve siyasal meşruiyetin nasıl inşa edileceğiyle doğrudan ilişkilidir (Polanyi, 2013; Warner, 2015).

2.1. Klasik İktisadi Gelenek ve Kendiliğinden Düzenlenen Piyasa

Klasik iktisadi düşüncenin kurucu figürü Adam Smith, Ulusların Zenginliği adlı eserinde bireylerin kendi çıkarlarını takip ederken toplumsal refahı da artırabileceklerini ileri sürmüş ve bu süreci Görünmez El metaforuyla açıklamıştır (Chang, 2010, s. 32; Warner, 2015, s. 253). Smith'e göre ekonomik kalkınmanın temel kaynağı iş bölümüdür; iş bölümünün derinleşmesi uzmanlaşmayı artırmakta, uzmanlaşma ise verimlilik artışını ve sermaye birikimini teşvik etmektedir (Ross, 2012). Ancak Smith'in teorisi literatürde sanıldığından aksine yalnızca pür bir serbest piyasa savunusu değildir. Arrighi (2007), Smith'in ekonomik gelişmeyi iki farklı yolda tanımladığını belirtir: Tarım, sanayi ve dış ticaret sırasını izleyen doğal kalkınma yolu (Çin örneği) ile dış ticarete öncelik veren doğal olmayan yol (Avrupa örneği). Smith'e göre devlet, piyasayı pasif bir şekilde kendi haline bırakmak yerine, onu bir yönetim aracı olarak kullanmalı ve iş bölümünün toplumsal tahribatını önlemek için aktif müdahalelerde bulunmalıdır.

Klasik paradigmanın makroekonomik temelini ise Jean-Baptiste Say tarafından geliştirilen ve literatürde Mahreçler Kanunu olarak bilinen Say Kanunu oluşturmaktadır. Say Kanunu, her arzın kendi talebini yaratacağını savunarak ekonomide genel talep yetersizliğinin ortaya çıkamayacağını varsaymaktadır (Béraud ve Numa, 2019, s. 228; Chang, 2010, s. 166). Bu yaklaşım doğrultusunda piyasa ekonomisi kendi kendini dengeleyen rasyonel bir sistem olarak görülmüş ve devletin ekonomik süreçlerdeki konumu minimum düzeyde tutulmuştur (Warner, 2015, s. 253). Klasik doktrinde devletin temel görevi mülkiyet haklarını korumak ve hukuki düzeni tesis etmekle sınırlandırılmıştır. Ancak bu çalışma kapsamında ele alınan kurumsal yakınsama perspektifi, bu Görünmez El kurgusunun kriz dönemlerinde yetersiz kaldığını ve sistemin işlevselliğini sürdürülebilmek için ideolojik saflıktan vazgeçilerek devletin müdahil olduğu hibrit modellere yöneldiği savunulmaktadır (Ross, 2012).

2.2. Polanyi'nin Kurumsal Eleştirisi: Piyasanın İnşası ve Çifte Hareket

Karl Polanyi, klasik iktisadın kendi kendini düzenleyen piyasa anlayışını radikal bir eleştiriye tabi tutarak; piyasa ekonomisinin doğal bir düzen değil, bilinçli devlet müdahalesi ve hukuki düzenlemelerle inşa edilmiş tarihsel bir kurum olduğunu belirtmiştir (Polanyi, 2013). Bu perspektif, piyasanın otonom bir mekanizma olduğu varsayımını reddederek; ekonominin ancak toplumsal ve siyasal kurumlar ağına gömülü olduğu sürece işlevsel kalabileceğini savunmaktadır (Polanyi, 2013; Jabbour vd., 2022, s. 505).

Polanyi'ye göre, ekonominin toplumsal ilişkilerden ayrıştırılması sistemik bir yıkım doğurur. Bu sürecin merkezinde; emek, toprak ve paranın piyasa mantığına aykırı biçimde "kurmaca meta" haline getirilmesi yer almaktadır (Polanyi, 2013). Söz konusu unsurların pür piyasa fiyatlandırmasına terk edilmesi toplumsal dokuyu parçalamakta ve buna karşı kaçınılmaz bir savunma refleksi olarak "çifte hareket" mekanizmasını tetiklemektedir. Bu diyalektik süreçte, piyasanın sınırsız genişleme eğilimi ile devletin bu tahribatı önlemek adına geliştirdiği koruyucu müdahaleler sürekli bir gerilim halindedir.

Bu kurumsal çerçeve, çalışmamızın temel savı olan kurumsal yakınsama sürecini anlamlandırmak için kritik bir zemin sunar. Hem Keynesyen müdahalecilik hem de Deng Xiaoping reformları, piyasanın toplumsal dengeyi bozduğu kriz anlarında ekonominin yeniden siyasal kurumlarla bütünleştirilmesi çabasıdır. Arrighi (2007) de, Adam Smith'in piyasayı otonom bir alan olarak değil bir yönetim aracı olarak kurguladığını belirterek Polanyi'nin tezlerini destekler; ona göre piyasa ancak devletin stratejik egemenliği altında kaldığı sürece toplumsal fayda üretebilir.

Güncel literatürde Yuan ve Xie (2025), Çin'in makroekonomik dönüşümünü Polanyi'nin yaklaşımıyla değerlendirerek; devletin piyasayı toplumsal yapıya bilinçli şekilde gömdüğünü ve yıkıcı etkilere karşı kurumsal bir zırh inşa ettiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Jabbour vd. (2022), devletin stratejik rolünün piyasa başarısı için ön koşul olduğunu savunarak, Polanyi'nin çifte hareket kavramının günümüzün Görünür Devlet mimarisinde somutlaştığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla Polanyi'nin kurumsal eleştirisi, makalemizde ele alınan diyalektik ters simetri mekanizmasının yani kapitalizmin devleti, sosyalizmin ise piyasayı stratejik bir koruma aracı olarak içselleştirmesinin kuramsal meşruiyet zeminini oluşturmaktadır.

2.3. Wallerstein ve Tarihsel Kapitalizmin Kurumsal Mantığı

Immanuel Wallerstein'in perspektifi, Karl Polanyi'nin piyasayı toplumsal olarak inşa edilmiş bir kurum olarak gören yaklaşımını, devletin sermaye birikimindeki yapısal rolünü açıklayarak tamamlamaktadır. Wallerstein (2016), kapitalizmin tarihsel gelişimini analiz ederken, sistemin işleyişinin "serbest piyasa efsanesinin" aksine; devletin koruyucu gücü ve tekelci yapılarla ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre devlet müdahalesi piyasaya dışsal bir unsur değil, birikimin sürdürülebilirliği için kurumsal bir zorunluluktur. Tarihsel kapitalizm, teorik anlatılardaki tam rekabetçi modelden farklı olarak; başından itibaren devlet gücü, uluslararası iş bölümü ve jeopolitik üstünlük ilişkileriyle iç içe gelişmiştir.

Wallerstein'in dünya-sistem yaklaşımı, kapitalizmi ulusal sınırların ötesinde, küresel ölçekte örgütlenen birikim ilişkileri üzerinden analiz eder. Bu çerçevede çekirdek ülkeler, güçlü devlet yapıları aracılığıyla sermaye birikimini organize edip koruyabilmiş; çevre ülkeler ise sistem içerisinde bağımlı konumlara itilmiştir. Devlet, yalnızca hukuki düzeni sağlayan pasif bir aktör değil; sermaye birikimini koordine eden, ticareti koruyan ve uluslararası rekabette ulusal sermayeyi destekleyen aktif bir kurumsal güçtür. Dolayısıyla klasik liberalizmin minimal devlet kurgusu, kapitalizmin tarihsel ve yapısal gerçekliğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Bu perspektif, Keynesyen dönüşümün mahiyetini anlamak açısından da kritiktir. Keynes'in 1929 Büyük Buhranı sonrasında önerdiği müdahale mekanizmaları, kapitalizme dışarıdan eklemlenen yabancı unsurlar değil; aksine tarihsel kapitalizmin kriz anlarında başvurduğu stratejik uyum yöntemleri olarak okunabilir. Başka bir ifadeyle, Keynesyen müdahalecilik kapitalizmin özüne aykırı bir sapma değil, sistemin kendini, yeniden üretim kapasitesini koruma biçimidir. Wallerstein'in tespiti, devlet müdahalesinin kapitalizmin istisnası değil, tarihsel bir bileşeni olduğunu işaret ederek çalışmamızın kurumsal yakınsama tezini tahkim etmektedir.

Wallerstein'in kurumsal mantığı, Deng Xiaoping reformlarının yorumlanmasında da açıklayıcı bir güç sunar. Çin'in 1978 sonrası dünya ekonomisine entegrasyonu, yalnızca piyasa araçlarının benimsenmesi değil; aynı zamanda Çin'in dünya-sistem

içerisindeki konumunu yeniden tanımlama stratejisidir. Çin devletinin finansal sistemi, stratejik sektörleri ve dış ticareti güçlü biçimde yönlendirmeye devam etmesi, klasik liberal piyasa modelinden yapısal olarak farklılaştığını göstermektedir. Bu durum, kapitalizmin her zaman devlet gücüyle senkronize geliştiği yönündeki Wallersteinci argümanla tam bir uyum içerisindedir.

2.4. Marksist Perspektif ve Üretici Güçlerin Önceliği

Çin reformlarının teorik temellerini ve diyalektik dönüşümünü anlamlandırmak için Marksist yaklaşımın üretici güçler vurgusuna başvurmak akademik bir zorunluluktur. Deng Xiaoping'in reform stratejisi, Klasik Marksizm'in üretici güçlerin gelişim düzeyi ilkesine dayanmaktadır. Chang (1996), Marx'ın tarihsel materyalist yaklaşımında ekonomik gelişmenin temel belirleyicisinin üretim ilişkilerini şekillendiren üretici güçler olduğunu belirtir; buna göre insanlar yeni üretici güçler kazandıkça üretim biçimlerini ve toplumsal ilişkilerini değiştirmek zorunda kalırlar. Bu perspektiften bakıldığında, üretim ilişkileri (mülkiyet yapısı ve bölüşüm) ancak üretici güçlerin ulaştığı seviyeye uyum sağladığı ölçüde sistemik istikrar korunabilir.

Mao Zedong dönemi politikaları, bu klasik Marksist kaidenin aksine siyasal dönüşümü (üst yapı), ekonomik gelişmenin (altyapı) önüne koyan bir iradecilik sergilemiştir. Mao, kitlelerin bilincinin değiştirilmesinin otomatik olarak gelişmiş bir endüstriyel ekonomi yaratacağına inanmış; ancak ideolojik hedeflere dayanan bu yaklaşım, kaynak tahsisinde ağır bozulmalara yol açmıştır. Diğer taraftan bu dönemde emek yoğun üretimin çoğu çelik üretimine yönelik olması ve ilkel araçlar kullanılması nedeniyle üretim sürecinde arzulanan verim düzeyine ulaşılammıştır (Yalın ve Çetinbakış, 2019, s. 125).

1978 sonrası dönüşümün mimarı Deng Xiaoping ise bu süreci bir "sol sapma" olarak nitelerek Klasik Marksizm'in özüne, yani üretici güçlerin önceliğine geri dönmüştür. Deng'e göre yoksulluk sosyalizm değildir; sosyalizmin kapitalizme karşı üstünlüğü ancak daha yüksek bir üretim kapasitesi ve teknolojik seviye ile kanıtlanabilir. Bu doğrultuda geliştirilen "sosyalizmin birincil aşaması" teorisi, piyasa mekanizmalarının kullanımını bir ideolojik ihanet değil, üretici güçlerin restorasyonu için tarihsel bir zorunluluk olarak meşrulaştırmıştır.

Ross (2012), Çin'in bu reform sürecini, Sovyet modelinin yaptığı ileri sosyalizm hatasından bir kopuş olarak değerlendirmektedir. Yazara göre, sosyalizmin bu başlangıç evresinde dağıtımın "herkese emeğine göre" yapılması ilkesi, zorunlu olarak meta üretimini ve dolayısıyla piyasa ilişkilerini gerektirmektedir. Bu dönüşüm, Arrighi (2007) tarafından devletin piyasa üzerinde egemenliğini sürdürdüğü bir "kapitalist olmayan piyasa ekonomisi" olarak nitelendirilmiş; Naughton (1993) ise süreci kurumsal otoritenin yeniden inşası olarak tanımlamıştır. Sonuç olarak Marksist perspektifteki bu yapısal rota değişikliği, devletin piyasa dinamizmini stratejik bir kapasite olarak içselleştirdiği hibrit bir Görünür Devlet mimarisinin doğuşuna kuramsal zemin hazırlamıştır.

2.5. Keynesyen Devrim ve Devletin Yeniden Keşfi

1929 Büyük Buhranı, klasik iktisadın kendi kendini dengeleyen piyasa kültürünü ampirik olarak sarsan en büyük sistemik kırılmadır. Say Kanunu'nun varsayımının geçersizliğini kanıtlayan bu kriz; ekonominin uzun süre yüksek işsizlik ve atıl kapasiteyle karakterize olan bir eksik istihdam dengesi içinde takılı kalabileceğini göstermiştir. Bu yapısal tikanıklık karşısında John Maynard Keynes (2010), ekonomik

faaliyet düzeyini belirleyen temel unsurun arz değil, efektif talep olduğunu ileri sürmüştür. Yazara göre talep, toplumun tüketim ve yatırım eğilimlerinin bir sonucudur ve bu süreçteki herhangi bir yetersizlik toplam çıktıyı doğrudan aşağı çekmektedir. Keynesyen teorinin fiyat katılıklarına dair teknik altyapısı güncel literatürde şu şekilde açıklanmaktadır. Keynesyen teori talep tarafındaki faktörleri ön plana çıkarmakta ve enflasyonun özellikle tam istihdama yakın durumlarda, toplam talebin toplam arzı aştığı zaman ortaya çıktığını savunmaktadır. Bununla beraber kısa vadede ücret ve fiyat katılıklarının rolünü de vurgulamaktadır. Bu mekanizmada Yeni Keynesyen modeller, fiyat güncellemelerinin çeşitli maliyetler doğurması (fiyat listesinin yeniden düzenlenmesi, idari ve operasyonel yükler vb.) ve piyasada eksik rekabet koşullarının varlığı gibi mikroekonomik unsurları dikkate alarak, fiyat katılığının nedenlerini ve bu katılığın çıktı-enflasyon etkileşimine olan etkilerini açıklamaktadır (Ağaslan, 2025, s. 680).

Söz konusu teknik katılıklar, piyasanın kendiliğinden dengeye gelme kapasitesinin neden sınırlı olduğunu teorik olarak kanıtlar. Keynesyen paradigmanın en özgün katkısı, ekonomik aktörlerin kararlarını rasyonel beklentilerden ziyade radikal belirsizlik altında aldığını saptamasıdır. Keynes (2010), yatırım kararlarının temelinde yatan psikolojik dürtüleri "hayvani içgüdüler" olarak tanımlamaktadır. Geleceğe dair güvenin sarsıldığı dönemlerde yatırım düzeyinin yetersiz kalması kaçınılmazdır; bu noktada devlet, piyasanın risklerini üstlenen aktif bir makroekonomik koordinatöre dönüşür.

Bu çerçevede Keynes'in (2010) önerdiği "yatırımın toplumsallaştırılması" kavramı, çalışmamızın kurumsal yakınsama tezi açısından merkezi bir öneme sahiptir. Keynes, yatırımların sadece özel sektörün kırılgan beklentilerine bırakılamayacağını savunarak, devletin bir "baş girişimci" rolüyle toplam yatırım hacmi üzerinde sorumluluk üstlenmesini önermiştir. Bu müdahale, piyasa ekonomisinin tasfiyesi değil; aksine piyasanın krizlere karşı kurumsal olarak güçlendirilmesi amacı taşıyan pragmatik bir restorasyon hamlesidir. Nitekim Arrighi (2007), Keynesyen dönüşümü kapitalizmin yeniden üretim kapasitesini koruyan küresel bir strateji olarak değerlendirmektedir.

Sonuç olarak Keynesyen Devrim, devletin piyasaya dâhil olduğu Görünür Devlet mimarisinin kurumsal meşruiyetini sağlamıştır. Jabbour vd. (2022) tarafından belirtildiği üzere bu model, devletin Hyman Minsky'nin öngördüğü şekilde hem bir "Büyük Devlet" hem de yatırım kredilerini yönlendiren bir "Büyük Banka" rolünü üstlenmesini ifade eder. Bu kurumsal dönüşüm, diyalektik ters simetri mekanizmasının ilk ayağını oluşturarak; daha sonra Deng Xiaoping'in sosyalist sisteme piyasayı entegre etme süreciyle nasıl yakınsayacağını kurumsal zeminini hazırlamıştır.

2.6. Kurumsal Yakınsama ve Diyalektik Ters Simetri

Bu çalışmanın temel kavramsal çerçevesini kurumsal yakınsama yaklaşımı oluşturmaktadır. Kurumsal yakınsama süreci, bu çalışmada yalnızca bir sonuç olarak değil, diyalektik ters simetri mekanizmasının bir çıktısı olarak ele alınmaktadır. Kurumsal yakınsama sistemlerin birbirine yaklaşmasını açıklarken; diyalektik ters simetri bu yakınsamanın hangi pragmatik esnekliklerle gerçekleştiğini ortaya koyan nedensel mekanizmadır. Bu süreç, sistemlerin dogmatik saflığını yitirmesi değil, aksine hayatta kalabilmek için pragmatik bir kurumsal esneklik sergilemesidir (North, 1981; aktaran Tisdell, 2009). Huang (1995), Çin sisteminin dayanıklılığını, rejimin statik bir ideolojiden ziyade yeni ekonomik gerçekliklere ve krizlere karşı gösterdiği yüksek

adaptasyon kapasitesine bağlayarak kurumsal esnekliğin sistemik beka için en kritik değişken olduğunu savunmaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında Keynesyen dönüşüm ile Deng Xiaoping reformları arasında dikkat çekici bir simetri bulunmaktadır. Ross (2012), bu durumu "iki ayak" metaforuyla açıklayarak; Batı'nın kriz anlarında sadece özel sektör ayağına güvenerek topalladığını, oysa Çin'in hem devlet hem de piyasa araçlarını birer stratejik enstrüman olarak kullanarak iki ayağıyla çok daha dengeli ve hızlı koştuğunu savunmaktadır.

Diyalektik ters simetri, farklı ideolojik sistemlerin kriz dönemlerinde birbirlerinin tarihsel olarak karşı çıktığı araçlara yönelerek benzer kurumsal sonuçlara ulaşmaları durumunu ifade etmektedir. Bu mekanizmanın kalbinde yatırımın toplumsallaştırılması ile sosyalizmin piyasalaştırılması arasındaki denge yer almaktadır (Jabbour vd., 2022, s. 505). Kapitalizm devleti piyasaya dahil ederken, sosyalizm piyasayı devlet yapısına gömmüş böylece her iki sistem de başlangıç noktalarından zıt yönlere hareket ederek ortak bir kurumsal zeminde yakınsamıştır.

Bu yakınsamanın ampirik başarısı, Çin örneğinde "60/70/80/90 kuralı" ile somutlaşmaktadır. Bu kurala göre Çin'de özel sektör; GSYH'nin % 60'ını, teknolojik inovasyonun % 70'ini, kentsel istihdamın % 80'ini ve yeni istihdam yaratımının % 90'ını üstlenerek, devletin piyasa dinamizmini sosyalist yapıya nasıl başarıyla gömdüğünü gözler önüne sermektedir (Pearson vd., 2021, s. 2). Ayrıca, bu hibrit yapı literatürde "Keynesyen-Schumpeterci motor" olarak tanımlanmaktadır. Bu modelde devlet, Schumpeter'in öngördüğü baş girişimci rolünü üstlenerek, Batı'daki bankacının yerini alan Parti Sekreteri figürü aracılığıyla piyasayı sadece düzenlemekle kalmamış, bizzat inşa etmiştir (Nitsch ve Diebel, 2008, s. 87-89; Jabbour vd., 2022, s. 511).

Nihayetinde Keynesyen müdahalecilik ve Deng Xiaoping reformları, modern makroekonomik yönetimin pragmatik karakterinin iki farklı tarihsel tezahürüdür. Her iki dönüşüm de devlet ve piyasa ilişkisini sıfır toplamı bir karşıtlık olarak değil, kriz koşullarında yeniden şekillenen dinamik bir tamamlayıcılık ilişkisi ve Görünür Devlet mimarisi olarak ele almaktadır (Liang, 2026, s. 1; Jabbour vd., 2022, s. 506).

Tablo 1: Keynesyen Müdahalecilik ve Deng Reformlarının Kuramsal Kökenleri

Kuramcı	Temel Kavram	Keynesyen Yaklaşımın Etkisi	Deng Reformlarına Etkisi
Adam Smith	İş bölümü ve Görünmez El	Eleştirel referans noktası; piyasa başarısızlığının tespiti.	Piyanın devlet egemenliğinde bir yönetim aracı olarak kullanımı (Arrighi, 2007).
Karl Marx	Üretici Güçler	Sınırlı etki; bölüşüm odaklı dolaylı analiz.	Reformların temel teorik dayanağı; altyapının önceliği.
Joseph Schumpeter	Yaratıcı Yıkım ve Girişimci	Devletin stratejik sektörlerde inovasyonu yönlendirme kapasitesi.	Parti sekreterinin koordinatör girişimci rolü (Nitsch ve Diebel, 2008).
John M. Keynes	Efektif Talep / Yatırımın Toplumsallaştırılması	Doğrudan kurucu etki; devletin Baş Girişimci rolü.	2008 krizine verilen devasa teşvik yanıtı ve Yeni Proje Ekonomisi (Jabbour vd., 2022).
Hyman Minsky	Büyük Devlet ve Büyük Banka	Finansal istikrarsızlığın devlet eliyle dengelenmesi.	KİT'lerin ve devlet bankalarının kriz kalkını olarak kullanılması (Warner, 2015).
Douglass North	Kurumsal Uyum ve Esneklik	Karma ekonomi yaklaşımının kurumsal izahı.	Reform sürecinin taşlara dokunarak nehri geçme mantığı (Qian ve Wu, 2000; North, 1981; aktaran Tisdell, 2009).

Tablo 1'de sunulan bu teorik süreklilik, makroekonomik başarının dogmatik ideolojilerden ziyade kurumsal adaptasyon kapasitesine dayandığını göstermektedir. Keynesyen müdahalecilik ile Deng Xiaoping reformları, farklı düşünsel geleneklerden beslenmekle birlikte, ekonomik sistemlerin sürdürülebilirliği için karşıt kutbun araçlarını stratejik birer zırh olarak içselleştirmiştir. Bu kuramsal kökenler, sadece statik bir benzerlik değil, kriz anlarında tetiklenen dinamik bir dönüşüm sürecini temsil eder. Söz konusu sürecin diyalektik ters simetri mekanizması üzerinden nasıl evrildiği ve hangi aşamalardan geçerek nihai bir kurumsal yakınsamaya ulaştığı Tablo 2'de aşamalı olarak özetlenmektedir.

Tablo 2: Makroekonomik Dönüşümün Diyalektik Süreci

Dönüşüm Aşaması	Keynesyen Yol (Kapitalist Sistem)	Dengist Yol (Sosyalist Sistem)
1. Ekonomik Kriz	1929 Büyük Buhranı: Görünmez Elin ampirik çöküşü.	Mao Sonrası Kriz: Merkezi planlamanın verimsizlik tuzağı.
2. Kurumsal Uyum Baskısı	Sistemi Korumak: Kapitalizmin bekası için toplumsal dokuyu koruma refleksi.	Sürdürülebilirliği Sağlamak: Sosyalizmi verimsizlikten kurtarma zorunluluğu.
3. İdeolojik Esname	Devlet Müdahalesi: Piyasa için planlama araçlarının benimsenmesi.	Piyasa Mekanizması: Sosyalist yapıya piyasa araçlarının gömülmesi.
4. Kurumsal Yakınsama	Görünür Devlet: Karma ekonomi ve aktif talep yönetimi.	Sosyalist Piyasa Ekonomisi: Devlet kontrolünde piyasa dinamizmi.

Tablo 2'de özetlenen bu dört aşamalı diyalektik süreç, her iki sistemin de kriz anlarında dogmatik saflık yerine kurumsal esnekliği tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Bu yakınsama, kapitalizmin devletleşmesi ve sosyalizmin piyasalaşması yoluyla ortak bir kurumsal zeminde buluşan diyalektik ters simetri mekanizmasının bir sonucudur.

2.7. Güncel Politik Ekonomi Tartışmaları: Eşitsizlik, Devlet ve Kurumsal Müdahale

Son dönem politik ekonomi literatürü, devlet-piyasa ilişkilerinin yalnızca verimlilik ekseninde değil, gelir dağılımı ve servet yoğunlaşması bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Thomas Piketty (2014), uzun dönemli tarihsel verilerle sermayenin getiri oranının ekonomik büyüme oranından sistematik olarak daha yüksek seyrettiğini ($r > g$) kanıtlamıştır. Piketty'ye göre bu eğilim, piyasa mekanizması kendi haline bırakıldığında servetin dar bir grupta yoğunlaşmasına ve demokratik meşruiyeti tehdit eden yapısal eşitsizliklere yol açmaktadır. Bu durum, devlet müdahalesinin yalnızca kriz dönemlerine özgü geçici bir araç değil, sistemin toplumsal sürdürülebilirliği açısından kalıcı bir kurumsal bileşen olduğunu göstermektedir.

Bu yapısal zorunluluğun kuramsal kökenleri, Douglas Dowd'un (2006) kapitalizmin eleştirel tarihine ilişkin analizleriyle netleşmektedir. Dowd, serbest piyasa ideolojisinin tarihsel gerçekliklerden kopuk bir soyutlama olarak işlediğini ve "Görünmez El" mitinin aksine, sistemin sürdürülebilirliğinin her zaman devletin dengeleyici müdahalesiyle mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu perspektif, Immanuel Wallerstein'in (2016) analiziyle birleştiğinde, devletin sermaye birikim süreçlerine dışsal değil, sistemin işleyişi için yapısal bir gereklilik olduğu gerçeğini pekiştirmektedir. Wallerstein'e göre tarihsel kapitalizm hiçbir zaman tam rekabetçi olmamış, aksine devlet gücü ve tekelsel yapılarla ayrılmaz bir bütün oluşturmuştur.

Eşitsizlik sorunu, makroekonomik düzeyde Keynesyen efektif talep teorisiyle doğrudan ilişkilidir. Keynes (2010), servetin aşırı yoğunlaşmasının toplumun toplam tüketim eğilimini düşürdüğünü; çünkü düşük gelirli grupların marjinal tüketim eğilimi yüksekken, zengin kesimlerin gelirlerini istihdam yaratmayan alanlara yönlendirdiğini savunmuştur. Bu durum, ekonomiyi kronik bir durgunluğa sürüklemektedir. Dolayısıyla devletin gelir dağılımına müdahale etmesi, yalnızca bir sosyal adalet arayışı değil aynı zamanda toplam talebi canlı tutarak sistemi krizlerden koruyan makroekonomik bir kalkandır.

Bu kuramsal çerçeve, Karl Polanyi'nin (2013) "çifte hareket" teziyle ampirik bir zemine oturmaktadır. Polanyi'ye göre piyasanın toplumsal dokuyu tahrip eden eşitsizlikçi genişlemesine karşı devletin geliştirdiği koruyucu tepkiler, sistemin bekası için kaçınılmazdır. Günümüzde Çin örneğinde görülen ve resmi rakamlarla dahi 0.47 düzeyine ulaşan yüksek Gini katsayısı (Warner, 2015, s. 257), devletin sosyalist piyasa ekonomisi içerisinde sosyal güvenlik ağılarını güçlendirmesini zorunlu kılmıştır. Jabbour vd. (2022) ve Warner (2015) tarafından vurgulandığı üzere; Çin'in stratejik müdahaleleri ve yatırımın toplumsallaştırılması çabaları, piyasayı tasfiye etmek yerine onu toplumsal dengeyle uyumlu hale getiren makroekonomik bir zırh inşa etmektedir.

Nihayetinde 21. yüzyıl politik ekonomisi, Görünmez Elin yarattığı bölüşüm şoklarının ancak devletin stratejik kapasitesi ve Görünür Devlet mimarisiyle dengelenebileceğini işaret etmektedir. Modern ekonomik sistemlerin başarısı, ideolojik saflıktan ziyade, piyasa dinamizmi ile devletin düzenleyici ve dağıtıcı gücü arasında kurulan bu pragmatik senteze ve kurumsal yakınsama kapasitesine dayanmaktadır.

3. Karşılaştırmalı Analiz: Keynes ve Deng Xiaoping'in Makroekonomik Dönüşümleri

3.1. Krizlerin Dönüştürücü Gücü: 1929 Buhranı ve Mao Sonrası Çin

Makroekonomik paradigmaların dönüşümü çoğu zaman teorik tartışmalardan ziyade, mevcut modelin sürdürülemez hale geldiği sistemik krizlerin bir ürünüdür. Keynesyen müdahalecilik ile Deng Xiaoping reformlarının temel ortaklığı, her iki sürecin de ekonomik yapıyı felce uğratan tarihsel kırılmaların ardından şekillenmiş olmasıdır. Kapitalist sistem için bu kırılma 1929 Büyük Buhranı iken; Çin için benzer bir dönüm noktası, Mao Zedong döneminin sonlarında belirginleşen yapısal tıkanmadır.

1929 Büyük Buhranı, klasik iktisadın piyasa mekanizmasına dair temel varsayımlarını kökten sarsmıştır. Say Kanunu'nun öngördüğü şekilde piyasanın kendiliğinden tam istihdam dengesine ulaşamadığı ampirik olarak görülmüş; kitlesel işsizlik, üretim daralması ve finansal çöküş, devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır (Béraud ve Numa, 2019, s. 228; Rojas, 2015, s. 1). Bu gelişmeler, Görünmez Elin teknik yetersizliklerini aşmak adına devletin müdahil olduğu kurumsal bir restorasyonu tetiklemiştir.

Benzer bir dinamik Çin'de Mao sonrası dönemde gözlenmiştir. Başlangıçta hızlı sanayileşme hedefleyen merkezi planlama modeli, zamanla ağır verimsizlikler üretmiştir. Özellikle Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi süreçlerinde rasyonalitenin yerini alan ideolojik iradecilik, kaynak tahsisini bozarak üretkenliği geriletmiştir (Chang, 1996, s. 377-383). Emek yoğun üretimin çoğunun çelik üretimine yönelik olması ve ilkel araçlar kullanılması nedeniyle üretim sürecinde arzulanan verim düzeyine

ulaşılamamıştır. Ayrıca bunlara ülkede teknolojik beceri düzeyinin henüz gelişmemesi ve yeterli seviyede üretimin yapılamaması eklenince milyonlarca insanın açlıktan ölümüne sebebiyet verilmiştir (Yalın ve Çetinbakış, 2019, ss. 125-126).

Chang (1996) bu süreci, klasik Marksizmdeki altyapı-üstyapı ilişkisinin tersyüz edilmesi olarak tanımlarken; Naughton (1993), krizin Çin yönetimini liyakat prensibi ve kurumsal otoritenin yeniden inşası gibi radikal arayışlara zorladığını belirtmektedir (Chang, 1996, s. 381; Naughton, 1993, s. 494). Nihayetinde Çin ekonomisi; düşük verimlilik, teknolojik geri kalmışlık ve dış dünyadan izolasyon sorunlarıyla sürdürülemez bir noktaya evrilmiştir (Tisdell, 2009, s. 282).

Bu tıkanıklık karşısında tarımsal reformun ardından serbest kalan işgücü, Deng reformlarının "planın dışında büyüme" stratejisinin kalbi olan Kasaba ve Köy İşletmeleri'nin (TVE) doğuşuna zemin hazırlamıştır (Jabbour vd., 2022, s. 510). Bu süreçte 1978 yılında yaklaşık 28,2 milyon olan TVE istihdamı, 2004 yılına gelindiğinde 138,6 milyona ulaşmıştır (Jabbour vd., 2022, s. 510). Arrighi (2007), TVE'lerin bu başarısını, köylülerin mülksüzleştirilmeden sanayi sürecine dâhil edildiği "kapitalist olmayan bir piyasa ekonomisi" örneği olarak nitelendirmektedir (Arrighi, 2007, s. 24). TVE'lerin kırsal sanayileşme motoru işlevi gördüğü bu dönemde tarım dışı istihdam; imalatla %471, inşaat sektöründe ise %582 oranında artmıştır. Mao döneminde neredeyse tamamen yasaklanmış olan kırsal ticaret, lojistik ve perakende gibi hizmet faaliyetlerinin Deng reformlarıyla serbestleşmesinin (ve dolayısıyla başlangıç tabanının sıfıra yakın olmasının yarattığı düşük baz etkisinin) bir sonucu olarak, hizmetler sektörü TVE istihdamında ise %3000'i aşan olağanüstü bir oransal büyüme kaydedilmiştir (Jabbour vd., 2022, s. 510). Bu astronomik yüzdesel artış, pür bir istihdam patlamasından ziyade, Çin kırsalında hizmet faaliyetlerinin kurumsal olarak sıfırdan inşa edilmesinin ve pazar mekanizmalarının toplumsal yapıya hızla nüfuz etmesinin yapısal bir göstergesidir. Bu sayede üretici güçlerin restorasyonu somut bir gerçekliğe dönüşmüştür.

Söz konusu büyüme başarısının mikro-temellerinde ise Batı'daki Schumpeterci bankacının yerini alan Parti Sekreteri figürü ve "Guānxi Ekonomisi" bulunmaktadır (Nitsch ve Diebel, 2008, ss. 87-89). Kaynaklarda vurgulandığı üzere; Parti Sekreteri, yasal altyapının eksik olduğu bir ortamda kaynak sahipleri ile girişimciler arasında bir koordinasyon merkezi ve güven ihraç eden bir otorite olarak hareket ederek, üretken kapasitenin fiili istihdama dönüşmesini sağlamıştır (Nitsch ve Diebel, 2008, s. 88). Bu yapı, devletin piyasayı sadece düzenleyen değil, bizzat kuran ve Jabbour vd. (2022) tarafından kavramsallaştırılan "baş girişimci" rolüyle yatırımları toplumsallaştıran stratejik konumunu pekiştirmiştir (Jabbour vd., 2022, s. 506). Pearson vd. (2021) ise bu hibrit yapıyı, siyasi bekâ ile piyasa dinamizminin iç içe geçtiği bir "parti-devlet kapitalizmi" modeli olarak tanımlamaktadır. Her iki tarihsel örnek de ekonomik sistemlerin kriz anlarında ideolojik dogmalardan uzaklaşarak kurumsal bir "diyalektik ters simetri" sürecine yöneldiğini göstermektedir.

3.2. Keynesyen Restorasyon: Devletin Piyasaya Dönüşü

Keynes'in geliştirdiği kurgu, kapitalist sistemi tasfiye etmeyi değil, onu yapısal tıkanıklıklardan arındırarak yeniden işler hale getirmeyi amaçlayan bir restorasyon programı niteliğindedir. Bu doğrultuda Keynes, krizin kaynağını üretim kapasitesinden ziyade efektif talep yetersizliğinde aramaktadır (Keynes, 2010). Klasik yaklaşım yatırım kararlarını tamamen bireysel girişimcilere bırakırken Keynes, piyasa aktörlerinin kararlarının radikal belirsizlikten etkilendiğini ve bu nedenle yatırım düzeyinin

toplumsal refah açısından yetersiz kalabileceğini savunmuştur (Ross, 2012). Keynes, Say Kanunu'nu reddederek paranın yalnızca bir değişim aracı değil, aynı zamanda bir değer saklama aracı olarak tutulmasının (likidite tercihi) tasarrufların yatırıma dönüşmesini engelleyen bir yapısal kopuş yarattığını ileri sürmüştür. Béraud ve Numa (2019, s. 235-236) ise bu noktada Say'ın da benzer şekilde paranın servet işlevini ve istifleme güdülerini analiz ettiğini göstererek iki düşünür arasındaki kuramsal yakınlığa dikkat çekmiştir.

Piyasadaki bu yapısal istikrarsızlığı aşmak adına önerilen yatırımın toplumsallaştırılması, devletin toplam yatırım hacmi üzerinde doğrudan sorumluluk üstlenerek piyasanın risklerini minimize eden bir baş girişimci rolüne bürünmesini ifade eder (Keynes, 2010, s. 316; Ross, 2012). Jabbour vd. (2022), bu rolün günümüzdeki en gelişmiş örneğinin Çin olduğunu; devletin sadece bir düzenleyici değil, Schumpeter'in öngördüğü yenilikçi dinamizmle birleşen bir güç olarak yatırımların yönünü ve hızını belirlediğini savunmaktadır (Jabbour vd., 2022, s. 511).

Çin'in makroekonomik dönüşümü bu Keynesyen ideali, literatürde Yeni Proje Ekonomisi olarak adlandırılan kurumsallaşmış bir forma kavuşturmuştur (Jabbour vd., 2022, s. 505). Stratejik Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), piyasanın kısa vadeli kâr güdüsünü aşan devasa altyapı projelerini organize eden ana motorlar olarak konumlandırılmıştır. Bu yapı, Hyman Minsky'nin önerdiği üzere devletin hem bir Büyük Devlet hem de kredi akışını kontrol eden bir Büyük Banka işlevi görmesini sağlamaktadır (Jabbour vd., 2022, s. 506). Söz konusu mekanizma devlet merkezli finansal mimari, egemen kredi döngüsü ve kısa vadeli piyasa dalgalanmalarından etkilenmeyen sabırlı sermaye üzerinden işlemektedir (Liang, 2026, s. 1-3).

Keynesyen yaklaşımın nihai sonucu, devletin ekonomik sistem içerisindeki konumunun pasif bir aktörden, büyümeyi yönlendiren aktif bir makroekonomik koordinatöre evrilmesidir (Warner, 2015, s. 251). Yuan ve Xie (2025), Çin'deki bu restorasyonun Polanyi'ci bir gömülülük (embeddedness) yarattığını; piyasanın devletin stratejik hedefleriyle bütünleşik, kolektif refahı artıran kurumsal bir araç haline getirildiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak; Keynes Batı'da yatırımı kurtarmak için devletin geçici koordinasyonuna odaklanırken; Çin modeli, yatırımı devletin stratejik ve kalıcı bir organı haline getirerek sistemi hayvani içgüdülerin yıkıcılığından koruyan makroekonomik bir zırh inşa etmiştir.

3.3. Deng Xiaoping Reformlarından Çin'de Devlet–Piyasa Bütünleşmesine

Deng Xiaoping tarafından 1978 yılında başlatılan reform süreci, makroekonomik yönetim açısından Keynesyen dönüşümün diyalektik ters simetrisi olarak nitelendirilebilir; ancak burada dönüşümün yönü devletten piyasaya doğru işlemiştir. Ross (2012), bu süreci Sovyet modelinin yaptığı "ileri sosyalizm" hatasından bir kopuş olarak değerlendirmektedir; zira Deng, sosyalizmin bu evresinde meta üretiminin ve piyasanın zorunluluğunu kabul ederek sosyalist piyasa ekonomisi kavramını meşrulaştırmıştır (Ross, 2012; Chang, 1996, s. 383). 1978 yılında başlayan bu süreçte; hanehalkı sorumluluk sistemi, özel girişimcilik ve Özel Ekonomik Bölgeler (ÖEB) aracılığıyla kademeli bir dışa açılma stratejisi izlenmiştir (Qian ve Wu, 2000, s. 7; Tisdell, 2009, s. 282).

Söz konusu dönüşüm sadece mülkiyet yapısıyla sınırlı kalmamış, toplumsal hareketlilik kriterlerini de kökten değiştirmiştir. Whyte (1993), Deng'in Mao

dönemindeki ideolojik sadakate dayalı "erdem-odaklı" sistemi tasfiye ederek; bireylerin toplumsal katkısını ve teknik becerilerini ödüllendiren liyakat-odaklı bir düzen inşa ettiğini belirtmektedir. Özellikle tarımda kolektif birimlerden hanehalkı sorumluluk sistemine geçilmesi, köylülerin ekonomik kararlar üzerindeki özerkliğini artırırken, bürokratik vesayetin ekonomik hayat üzerindeki ağır elini hafifletmiştir. Bu durum, devletin piyasa dinamizmini toplumsal tabana yayma stratejisinin merkezi bir parçasıdır.

Deng'e göre Çin'in temel sorunu sosyalizmin fazlalığı değil, üretici güçlerin yetersizliğidir. Deng'in sıkça vurguladığı üzere yoksulluk sosyalizm değildir; bu nedenle piyasa mekanizması sosyalizme bir alternatif değil, üretici güçlerin restorasyonu için kullanılan pragmatik bir araçtır (Chang, 1996, s. 383; Peters ve Chiang, 2017, s. 844). Naughton (1993), Deng'in bu yaklaşımını "planın dışında büyüme" olarak tanımlayarak, merkezi planlamanın aniden tasfiyesi yerine piyasa dinamizminin kademeli olarak sistemin içerisine zerk edildiğini belirtmektedir. Deng'in ünlü "kedi teorisi" ise ideolojik saflıktan ziyade işlevsel etkinliği önceleyen bu "olgulardan gerçeği arama" felsefesinin en özlü ifadesidir (Peters ve Chiang, 2017, s. 844; Naughton, 1993, s. 491).

Deng döneminde başlayan reformlar sonrasında şekillenen devlet-piyasa mimarisinin önemli bir sınavı 2008 Küresel Finans Krizi olmuştur. Batı dünyası krizin etkilerini yönetmekte zorlanırken; Çin hükümeti, 586 milyar dolarlık devasa bir teşvik paketiyle iç talebi canlandırmış ve krizden hızla çıkış sağlamıştır (Jabbour vd., 2022, s. 509; Warner, 2015, s. 257). Bu müdahale, Çin'in kamu bankaları ve stratejik KİT'ler üzerinden yürüttüğü devlet merkezli finansal mimarının gücünü göstermiştir (Liang, 2026, s. 1). Jabbour vd. (2022) bu yapıyı, devletin piyasa risklerini üstlendiği "Yeni Proje Ekonomisi" olarak tanımlamakta; Minsky'nin öngördüğü Büyük Devlet ve Büyük Banka rollerinin Çin'de yatırımların yönünü belirleyen stratejik bir kapasiteye dönüştüğünü vurgulamaktadır (Jabbour vd., 2022, ss. 505-506).

Sonuç olarak reform süreci, merkezi planlamanın tamamen terk edilmesine değil, piyasa mekanizmalarıyla tamamlanmasına dayanmıştır. Devlet, "Zhuada Fangxiao" (büyüğü tut, küçüğü bırak) stratejisiyle stratejik sektörlerde belirleyici rolünü korurken; piyasayı kaynak tahsisinde etkinliği artıran makroekonomik bir zırh olarak kurumsal yapısına gömmüştür (Jabbour vd., 2022, ss. 506-509; Warner, 2015, s. 257). Bu hibrit mimari, Liang (2026) tarafından belirtilen "sabırlı sermaye" döngüsü aracılığıyla uzun vadeli teknolojik egemenliği hedefleyen bir Görünür Devlet modelini doğurmuştur (Liang, 2026, s. 3). Bu durum, başlangıç noktalarından zıt yönlerde hareket eden Keynesyen ve Dengist yolların, devletin stratejik kapasitesinin ön planda olduğu ortak bir kurumsal yakınsama zemininde buluştuğunu göstermiştir.

3.4. Diyalektik Ters Simetri ve Kurumsal Yakınsama

Keynesyen dönüşüm ile Deng reformları arasındaki en temel kurumsal ortaklık, her iki sürecin de sistemik bekayı sağlamak adına karşıt sistemlerin araçlarını stratejik birer "zırh" olarak içselleştirmesidir. Bu durum çalışmada, farklı ideolojik kutupların kriz anlarında benzer sentezlere ulaşmasını ifade eden diyalektik ters simetri olarak kavramsallaştırılmaktadır. John Maynard Keynes (2010), kapitalist sistemi yapısal bir çöküşten koruyabilmek için; planlama, kamu yatırımları ve devlet müdahalesi gibi geleneksel olarak sosyalist sistemlerle özdeşleşen araçlara yönelmiştir. Deng Xiaoping ise sosyalist yapının sürdürülebilirliğini sağlamak için; piyasa fiyatları, özel teşebbüs ve rekabet mekanizması gibi kapitalist araçları sistemin içerisine dahil etmiştir. Ross'un

(2012) metaforunda belirttiği üzere, sistemin beka stratejisi bu 'iki ayaklı' koşu kapasitesinde vücut bulmaktadır.

Söz konusu iki dönüşüm görünüşte birbirine zıt yönlerde ilerlese de işlevsel sonuçları bakımından ortak bir makroekonomik koordinasyonda buluşmaktadır. Her iki durumda da temel amaç ekonomik sistemin meşruiyetini, büyüme kapasitesini ve istikrarını korumaktır. Bu durum, kurumsal yakınsama yaklaşımının temel varsayımını desteklemektedir: Ekonomik sistemlerin başarısı ideolojik saflıktan ziyade, kriz dönemlerinde sergilenen kurumsal esneklik kapasitesine bağlıdır. Nitekim North (1981) ve Tisdell (2009), kurumsal adaptasyonun sistemik performans üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır.

Yakınsama sürecinin modern yansımaları güncel literatürde yeni kavramsal çerçevelerle tanımlanmaktadır. Pearson vd. (2021), Çin'in ulaştığı bu noktayı devlet ve piyasa sınırlarının tamamen bulanıklaştığı bir "parti-devlet kapitalizmi" olarak tanımlarken; Jabbour vd. (2022), sistemi piyasa risklerinin devlet tarafından üstlenildiği ve Keynesyen ideallerin kurumsallaştığı bir "Yeni Proje Ekonomisi" olarak nitelendirmektedir.

Diyalektik ters simetrinin yarattığı bu yakınsama, küresel ölçekte ironik bir tarihsel yer değiştirme doğurmuştur. Peters ve Chiang (2017) tarafından belirtildiği üzere bir zamanların izolasyonist Çin'i küresel açık pazarların savunucusu haline gelirken, liberalizmin kalesi sayılan ABD korumacı duvarlar inşa ederek başlangıç noktalarından zıt yönlerde hareket etmiştir. Nihayetinde Keynesyen müdahalecilik ile Deng reformları, Karl Polanyi (2013) tarafından öngörülen piyasanın toplumsal yapıya yeniden gömülmesi sürecinin iki farklı tarihsel örneğidir. Bu süreç, devletin stratejik kapasitesiyle inşa edilen makroekonomik bir zırh ve "Görünür Devlet" mimarisinin modern yönetimin temel karakteristiği haline gelmesiyle sonuçlanmıştır.

Tablo 3: Keynesyen Dönüşüm ile Deng Reformlarının Karşılaştırmalı Analizi

Analiz Boyutu	Keynesyen Dönüşüm	Deng Xiaoping Reformları
Tarihsel Kırılma	1929 Büyük Buhranı	Mao sonrası ekonomik kriz
Başlangıç Sistemi	Liberal kapitalizm	Merkezi planlamaya dayalı sosyalizm
Temel Sorun	Talep yetersizliği ve işsizlik	Verimsizlik ve düşük üretkenlik
Krizin Kaynağı	Piyanın kendi kendini dengeleyememesi	Katı merkezi planlama yapısı
İdeolojik Hareket Yönü	Devletin ekonomideki rolünün genişlemesi	Piyasa mekanizmalarının yaygınlaşması
Benimsenen Karşıt Araç	Planlama ve kamu müdahalesi	Piyasa ve özel girişim
Temel Politika Aracı	Kamu harcamaları ve yatırım yönetimi	Özel teşebbüs, yabancı sermaye ve fiyat reformları
Devletin Rolü	Talebi yöneten makroekonomik aktör	Kalkınmayı organize eden stratejik aktör
Nihai Amaç	Kapitalizmin istikrarının sağlanması	Sosyalizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması
Kurumsal Sonuç	Refah devleti ve karma ekonomi	Sosyalist piyasa ekonomisi
Teorik Açıklama	Kurumsal yakınsama	Kurumsal yakınsama
Diyalektik Ters Simetri Boyutu	Devletin piyasaya eklemlenmesi	Piyanın devlete eklemlenmesi
Ortak Sonuç	Büyüme, yatırım ve sistem istikrarı	Büyüme, yatırım ve sistem istikrarı

Tablo 3'te görüldüğü üzere Keynesyen dönüşüm ile Deng Xiaoping reformları farklı ideolojik sistemlerde ortaya çıkmış olsalar da benzer kurumsal mantıklar üretmiştir. Her iki durumda da ekonomik krizler, sistemleri kendi ideolojik sınırlarını aşmaya zorlamış kapitalist sistem devlet müdahalesine, sosyalist sistem ise piyasa mekanizmalarına yönelmiştir. Bu nedenle iki dönüşüm arasındaki ilişki yalnızca kurumsal yakınsama kavramıyla değil, aynı zamanda farklı yönlerden hareket ederek benzer sonuçlara ulaşmayı ifade eden diyalektik ters simetri yaklaşımıyla da açıklanabilmektedir. Bu diyalektik süreç, Peters ve Chiang (2017) tarafından belirtilen tarihsel tersine dönme olgusuyla da desteklenmektedir zira günümüzde bir zamanların izolasyonist Çin'i küresel açık pazarların savunucusu haline gelirken, liberalizmin kalesi olan ABD korumacı duvarlar inşa ederek başlangıç noktalarından zıt yönlerle hareket etmiştir (Peters ve Chiang, 2017, s. 843). Çin'in Batı ile olan kurumsal yakınsaması, uluslararası kurumlara üyelikle tescillenmiş ve küresel bir güç odağı haline gelmiştir.

Diyalektik sürecin sonunda ortaya çıkan yapı, ne pür sosyalizm ne de tam anlamıyla kapitalizmdir. 1980'lerin sonu ile 1990'ların başında Çin ekonomisi tam anlamıyla karma ekonomik sisteme geçiş yapmıştır. Bu yakınsama süreci, düşük maliyetlerin, ucuz işgücünün, yüksek devlet teşviklerinin ve akıllıca dizayn edilmiş teknolojik yapının bir araya getirilmesiyle küresel bir karşılaştırmalı üstünlük yaratmıştır. Çin'in 1978 sonrasında sergilediği sürdürülebilir büyüme performansı ve ardından gelen Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılım süreci (Yalın ve Çetinbakış, 2019, s. 124), sistemin kapitalist dünya ekonomisine teslim oluşunu değil aksine piyasa mekanizmalarını sosyalist devletin bekası için birer kurumsal araç olarak entegre eden pragmatik yakınsama sürecini temsil etmektedir. Bu doğrultuda DTÖ üyeliği, Çin'in egemenliğini küreselleşmeye kurban etmesi anlamına gelmemiş tam aksine devletin piyasa üzerinde kurduğu stratejik denetim sayesinde ulusal üretici güçlerin restorasyonunu sağlayan makroekonomik bir zırh işlevi görmüştür (Arrighi, 2007; Jabbour vd., 2022).

4. Tartışma: Kurumsal Yakınsama ve Diyalektik Ters Simetri

Bu çalışmada gerçekleştirilen karşılaştırmalı analiz, Keynesyen dönüşüm ile Deng Xiaoping reformlarının yalnızca kendi tarihsel bağlamlarında değerlendirilmesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Her iki deneyim de ekonomik sistemlerin kriz dönemlerinde ideolojik sınırlarını aşarak yeni kurumsal kombinasyonlar üretebildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, çalışmanın temel kavramsal çerçevesini oluşturan kurumsal yakınsama yaklaşımını desteklemektedir.

Geleneksel iktisat yazınında kapitalizm ve sosyalizm çoğu zaman birbirini dışlayan iki ayrı sistem olarak ele alınmıştır. Kapitalizm piyasa koordinasyonuna, özel mülkiyete ve rekabete dayanırken sosyalizm planlamayı, kolektif mülkiyeti ve merkezi koordinasyonu esas almaktadır. Ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan dönüşümler, bu ayrımın pratik düzeyde giderek bulanıklaştığını göstermektedir. Keynesyen refah devleti uygulamaları kapitalist ekonomilerde devlet müdahalesini genişletirken, Çin reformları sosyalist sistem içerisinde piyasa mekanizmalarının yaygınlaşmasına yol açmıştır (Ross, 2012; Tisdell, 2009).

Bu bağlamda çalışmada önerilen diyalektik ters simetri kavramı, iki dönüşüm arasındaki yapısal benzerliği açıklamaktadır. Keynes ve Deng farklı ideolojik geleneklerden gelmelerine rağmen benzer bir yöntem izlemişlerdir. Bu süreç Karl Polanyi'nin çifte hareket yaklaşımıyla da uyumludur. Polanyi'ye (2013) göre ekonomik sistemler tamamen piyasa mantığına ya da tamamen siyasal kontrol mekanizmalarına

bırakılamaz. Piyasa genişledikçe toplum koruma talep etmekte devlet müdahalesi arttıkça ise ekonomik etkinliği artıracak yeni piyasa mekanizmaları gündeme gelmektedir. Keynesyen dönüşüm ve Deng reformları bu tarihsel salınımın iki farklı görünümünü temsil etmektedir.

Kurumsal yakınsama yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, ekonomik performansın belirleyicisi ideolojik tutarlılık değil, kurumsal adaptasyon kapasitesidir. North'un kurumsal iktisat perspektifi, kurumların ekonomik performans üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır (North, 1981; aktaran Tisdell, 2009). Kriz dönemlerinde başarılı olan sistemler, mevcut ideolojik çerçevelerini korurken yeni araçları sisteme entegre edebilen sistemlerdir. Keynesyen müdahalecilik ve Deng reformları bu nedenle kurumsal öğrenmenin ve adaptasyonun başarılı örnekleri olarak değerlendirilebilir. Acemoğlu ve Robinson (2020), ekonomik ve toplumsal başarının ancak devletin kapasitesi ile toplumun denetim gücü arasında kurulan hassas bir dengede, yani dar bir koridor içinde mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu perspektif, çalışmada ele alınan Görünür Devlet mimarisini, yalnızca bir müdahale biçimi değil piyasa dinamizmi ile devletin düzenleyici iradesi arasında kurumsal yakınsama yoluyla inşa edilen stratejik bir denge arayışı olarak değerlendirmemize imkân tanımaktadır.

Bu teorik çıkarımlar günümüz küresel ekonomisinde daha görünür hale gelmiştir. Özellikle Çin'in son kırk yılda izlediği kalkınma stratejisi, devlet ve piyasa arasındaki ilişkinin yeniden tanımlandığı hibrit bir model ortaya çıkarmıştır. Bir taraftan piyasa mekanizması kaynak tahsisinde etkinlik sağlarken, diğer taraftan devlet uzun dönemli yatırım kararlarını yönlendirmekte, stratejik sektörleri desteklemekte ve finansal sistemi koordinasyon aracı olarak kullanmaktadır (Jabbour vd., 2022; Yuan ve Xie, 2025).

Bu makroekonomik dinamizm, Schumpeterci girişimci ruhun devlet kapasitesiyle birleştiği özgün bir Keynesyen-Schumpeterci motor olarak tanımlanabilir (Nitsch ve Diebel, 2008). Setiawan (2015), Çin modelinin başarısını, neo-klasik kısa vadeli ihracat odaklı politikalar yerine altyapı harcamalarını merkeze alan Keynesyen stratejiler ile Schumpeter'in yaratıcı yıkım ilkesini bütünleştirebilen özgün bir devlet kapasitesine dayandırmaktadır (Setiawan, 2015, s. 9). Bu bağlamda Chang (2010), Çin'in gelecekteki sürdürülebilir başarısının Say Kanunu'ndan uzaklaşarak kamu refahını, sosyal güvenliği ve iç tüketimi artıracak Keynesyen harcama mekanizmalarına bağımlı hale geleceğini belirtmektedir (Chang, 2010, s. 111-115). Bu durum, kurumsal yakınsama eğiliminin modern makroekonomik yönetimin kaçınılmaz bir evrimsel çizgisi olduğunu göstermektedir.

Giovanni Arrighi'nin değerlendirmesiyle Çin'in yükselişi, Adam Smith'in öngördüğü piyasa temelli kalkınma anlayışının devlet kapasitesiyle birleştiği yeni bir tarihsel senteze işaret etmektedir. Arrighi (2007), bu süreci klasik anlamda bir kapitalizme geçişten ziyade, piyasanın devletin egemenliği altında bir yönetim aracı olarak kullanıldığı kapitalist olmayan bir piyasa ekonomisi modeli olarak tanımlamaktadır. Yazara göre, Çin'in kurumsal gücü devletin sermaye birikim süreçlerini kendi siyasal hedeflerine tabi kılabilme kapasitesinden kaynaklanmaktadır: 'Bir piyasa ekonomisine istediğiniz kadar kapitalist ekleyin ancak devlet onların sınıfsal çıkarlarına tabi kılınmadığı sürece, o piyasa ekonomisi kapitalist olmayan bir yapı olarak kalmaya devam eder.

Bu kurumsal mimari, Batılı sistemlerin aksine Çin'e kriz dönemlerinde muazzam bir adaptasyon esnekliği sağlamıştır. Arrighi, Doğu Asya'nın ekonomik yeniden dirilişini Batı'nın sermaye yoğunluklu yoluna bir yakınsama olarak değil aksine, o yol ile Doğu

Asya'nın emek yoğunluklu ve enerji tasarruflu yolu arasındaki bir füzyon (birleşme) olarak nitelendirmektedir. Bu füzyon süreci, makalemizin temel savı olan kurumsal yakınsama ve diyalektik ters simetri mekanizmalarının jeopolitik bir sonucudur. Nitekim Arrighi'ye göre, ABD'nin askeri hegemonyasının sonbaharını yaşadığı bu dönemde Çin, piyasa dinamizmi ile devletin stratejik yönlendirmesini birleştiren bu hibrit yapısı sayesinde küresel dönüşümün gerçek kazananı konumuna gelmiştir.

Çin'in yaşadığı bu yapısal dönüşümün bölgesel ve küresel sonuçlarını değerlendiren Koç (2022), süreci sadece içsel bir kalkınma hamlesi olarak değil, aksine Doğu Asya'da Çin hegemonyasının yeniden inşasına yönelik yapısal bir rota değişikliği olarak tanımlamaktadır. Yazara göre, reformların yarattığı ekonomik kapasite Çin'i bölgenin başat gücü haline getirmiş bu durum çalışmamızın temelini oluşturan kurumsal yakınsama sürecinin yalnızca ekonomik bir uyum değil, aynı zamanda derin jeopolitik sonuçlar doğuran stratejik bir hamle olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu yükselişin küresel sistemdeki mahiyeti üzerine yapılan analizler, hegemonyanın artık tek boyutlu olmadığını göstermektedir. Nitekim literatürde belirtildiği üzere; günümüz dünyasında ekonomik güç ile askeri güç arasındaki bağlantının giderek çatallanması, bunun sonucunda (Çin de dahil olmak üzere) herhangi bir ulus devletin kendisini yeni bir dünya hegemonuna dönüştürmesinin muazzam ölçüde güçleşmesi bu analizin en önemli güncel sonuçlarından birisidir (Gürel ve Taylan, 2019). Dolayısıyla çalışmanın ulaştığı temel teorik sonuç, modern makroekonomik yönetimin artık devlet ve piyasa arasında bir tercih yapma meselesi olmaktan çıktığıdır. Bu durum yalnızca sosyalist sistemlerin değil, aynı zamanda gelişmiş kapitalist ekonomilerin de yeniden sanayi politikalarına yöneldiği günümüzde daha fazla önem kazanmaktadır.

2008 Küresel Finans Krizi sonrasında birçok Batı ekonomisinde kamu yatırımlarının, sanayi politikalarının ve stratejik sektör desteklerinin yeniden gündeme gelmesi, kurumsal yakınsama eğiliminin devam ettiğini göstermektedir. Literatürde de vurgulandığı üzere, Asya ülkelerinin bu süreçteki yükselişi tesadüfi değildir. Zira bu ülkeler IMF, Dünya Bankası (WB) gibi kapitalist kuruluşların önerdiği pür liberalleşme eğilimiyle başarı sağlamamış tam tersine kalkınmacı devlet modeliyle devlet müdahaleciliğinin doğru stratejilerle bir araya getirildiğinde ülkelerin çok önemli başarılar elde edilebileceğinin güzel bir örneğini sunmuşlardır. 20. yüzyılın sonlarına doğru Asya, Latin Amerika ve diğer bölgelerde yer alan gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizler, neoliberal modellere yönelik şüpheleri ve eleştirileri artırmıştır. Bu eleştirel süreç, devletin geri dönüşünü sadece bir kriz yönetimi değil, yapısal bir zorunluluk haline getirmiştir. Öyle ki, 2010'lu yıllardan itibaren ise küreselleşme olgusuyla birlikte korumacı önlemlerin ve ulus-devletlerin rollerini öne çıkaran bir döneme girilmiştir (Orhan, 2018). Dolayısıyla çalışmanın ulaştığı temel teorik sonuç, modern makroekonomik yönetimin artık devlet ve piyasa arasında bir tercih yapma meselesi olmadığını göstermiştir. Asıl mesele, bu iki koordinasyon mekanizmasının hangi kurumsal çerçeve içerisinde ve hangi ölçüde bir araya getirileceğidir. Keynesyen dönüşüm ve Deng reformları, ekonomik sistemlerin uzun dönemli başarısının ideolojik saflıktan değil, kurumsal esneklikten kaynaklandığını göstermektedir.

Bu çerçevede kurumsal yakınsama ve diyalektik ters simetri kavramları, yalnızca Keynes ve Deng deneyimlerini açıklayan tarihsel araçlar değil aynı zamanda yirmi birinci yüzyılda devlet-piyasa ilişkilerinin dönüşümünü anlamaya yönelik yeni bir analitik çerçeve sunmaktadır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, John Maynard Keynes'in 1929 Büyük Buhranı sonrasında geliştirdiği müdahaleci makroekonomik kurgu ile Deng Xiaoping'in 1978 sonrası Çin'de başlattığı reform sürecini kurumsal yakınsama ve diyalektik ters simetri perspektiflerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, birbirinden tamamen zıt ideolojik kökenlerden gelen bu iki tarihsel dönüşümün, sistemin bekasını sağlama noktasında ortak bir kurumsal mantıkta ve Görünür Devlet mimarisinde buluştuğunu göstermektedir.

Çalışma kapsamında ileri sürülen hipotezlerin doğrulanma durumu şu şekildedir:

H1 Bulgular Tarafından Güçlü Bir Şekilde Desteklenmiştir: Analizler, hem 1929 kapitalist krizinin hem de Mao sonrası sosyalist yapısal krizin, sistemleri ideolojik saflıktan uzaklaşmaya zorladığını göstermiştir. Makroekonomik başarıda belirleyici unsurun dogmatik tutarlılık değil, kriz anlarında karşıt sistemin kurumsal enstrümanlarını (Keynes'in planlamayı, Deng'in ise piyasayı) sisteme dahil edebilen kurumsal esneklik ve pragmatik uyum kapasitesi olduğu tarihsel vakalarla temellendirilmiştir.

H2 Bulgular Tarafından Güçlü Bir Şekilde Desteklenmiştir: Keynes'in kapitalist mülkiyet yapısını korumak adına planlama araçlarını talep yönetimiyle sisteme eklemlemesi ile Deng'in sosyalist egemenliği tahkim etmek adına piyasa mekanizmalarını devlet yapısına gömme stratejisi, kurumsal yakınsamanın iki simetrik örneği olarak saptanmıştır. Tarihsel süreç; devlet ve piyasanın, özellikle kriz koşullarında birbirini dışlayan ontolojik zıtlıklar değil, makroekonomik istikrarı tahkim eden tamamlayıcı/hibrit stratejik araçlar olduğunu gözler önüne sermiştir.

Çalışmanın en özgün çıkarımı olan "diyalektik ters simetri", her iki sistemin de başlangıç noktalarından zıt yönlerde hareket ederek (kapitalizm devlete, sosyalizm piyasaya doğru) benzer bir kurumsal senteze ulaşmasıdır. Keynes'in Batı'da hayata geçirmeye çalıştığı ancak tam anlamıyla kurumsallaştıramadığı yatırımın toplumsallaştırılması idealleri ironik bir biçimde Çin'in "Yeni Proje Ekonomisi", "Sabırlı Sermaye" ve "Egemen Kredi" mimarisinde ampirik bir gerçekliğe dönüşmüştür. Ross'un (2012) metaforunda vurguladığı üzere "iki ayağıyla koşan" bir sistem kurgusu içerisinde Batı kriz anlarında sadece özel sektör ayağıyla sekerek ilerlemeye çalışırken, Çin kamu ve özel sektörü stratejik birer zırh gibi birbirine eklemlenerek çok daha hızlı yol almayı başarmıştır.

Nihayetinde, Deng Xiaoping'in kedi teorisi sadece siyah ve beyaz kedilerin (piyasa ve planlama) fare yakalama (ekonomik performans) başarısı değil aynı zamanda bu iki kedinin diyalektik bir sentez içerisinde aynı kurumsal çatı altında yaşayabilme becerisidir. Günümüzde 2008 krizi sonrası Batı dünyasının yeniden sanayi politikalarına ve stratejik müdahaleciliğe yönelmesi, bu kurumsal yakınsama eğiliminin geçici bir kesit değil, modern makroekonomik yönetimin kaçınılmaz bir evrimsel çizgisi olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, Görünmez Elin teknik yetersizliklerinin ancak devletin stratejik kapasitesiyle ikame edildiği hibrit modellerin, 21. yüzyılın küresel belirsizlikleri karşısında en dayanıklı yapısal formu temsil ettiğini ortaya koymaktadır.

Makale Bilgileri

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	Çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.
Yazar Katkıları	Makale tek yazar tarafından hazırlanmıştır.
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	Ulrich's Periodicals Directory, ERIH PLUS, DOAJ, EBSCO
Yapay Zekâ Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanmasında yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır.

Article Information

Evaluation	Two Outside Referees / Double-Sided Blinding
Ethical Statement	It is hereby declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and that all studies utilized were indicated in the bibliography.
Similarity Scanning	Done – iThenticate
Ethical Statement	The study does not require ethics committee permission.
Author Contributions	Article prepared by a single author.
Conflict of Interest	No conflict of interest declared.
Funding	No external funding was used to support this research.
Copyright & License	Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.
Indexing Information	Ulrich's Periodicals Directory, ERIH PLUS, DOAJ, EBSCO
Artificial Intelligence Statement	No artificial intelligence tools were used in the preparation of this study.

Kaynakça | References

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2013). Ulusların düşüşü: Güç, zenginlik ve yoksulluğun kökenleri (F. R. Velioglu, Çev.). Doğan Kitap.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2020). Dar koridor: Devletler, toplumlar ve özgürlüğün kaderi (Y. Taşkın, Çev.). Doğan Kitap.
- Ağaslan, E. (2025). Yeni Keynesyen Teori Çerçevesinde Türkiye'de Enflasyon Dinamikleri: Dış Ticaret Dengesi, Kur ve Beklentiler Üzerine Yapısal VAR Analizi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 11(2), 679-699
- Arrighi, G. (2007). Adam Smith in Beijing: Lineages of the twenty-first century. Verso.
- Béraud, A., & Numa, G. (2019). Lord Keynes and Mr. Say: A proximity of ideas. *Journal of Economic Perspectives*, 33(3), 228-242. <https://doi.org/10.1257/jep.33.3.228>.
- Chang, H.-J. (2011). Kapitalizm hakkında size söylenmeyen 23 şey (B. Tupal, Çev.). Say Yayınları.
- Chang, J. (2010). Some theoretical and empirical aspects of the process of economic development in China since the reforms of Deng Xiaoping [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of Fribourg.
- Chang, M. H. (1996). The thought of Deng Xiaoping. *Communist and Post-Communist Studies*, 29(4), 377-394. [https://doi.org/10.1016/0967-067X\(96\)00014-1](https://doi.org/10.1016/0967-067X(96)00014-1).
- Çataloluk, C. (2016). Keynezyen teoriye çağdaş Keynezyen yaklaşımlar. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (11), 69-84.
- Dowd, D. (2006). Kapitalizm ve kapitalizmin iktisadı: Eleştirel bir tarih (C. Gerçek, Çev.; 2. baskı). Yordam Kitap.
- Gürel, B., & Taylan, E. (2019). Critique of the critics of Giovanni Arrighi's Adam Smith in Beijing. *Alternatif Politika*, 11(2), 122-132.
- Huang, Y. (1995). Why China will not collapse. *Foreign Policy*, (99), 54-68.
- Jabbour, E., Dantas, A., & Espindola, C. J. (2022). On the Chinese socialist market economy and the "new projectment economy". *World Review of Political Economy*, 13(4), 505-532.
- Keynes, J. M. (2010). İstihdam, faiz ve paranın genel teorisi (C. Çakmak, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Koç, S. (2022). 1980 sonrası Çin ekonomisindeki dönüşüm ve Doğu Asya'da Çin hegemonyasına teorik bir bakış. Y. Çınar (Ed.), *Asya'da devlet ve askeri darbeler: Ekonomi, toplumsal ve siyasal değişim içinde*. Nobel Yayınları.
- Liang, Y. (2026, 8 Mayıs). Financing China's sustainable development: Sovereign credit, patient capital, and state-centered financial architecture. *Levy Economics Institute of Bard College*.
- Naughton, B. (1993). Deng Xiaoping: The economist. *The China Quarterly*, (135), 491-514.
- Nitsch, M., & Diebel, F. (2008). Guanxi economics: Confucius meets Lenin, Keynes, and Schumpeter in contemporary China. *Intervention. Journal of Economics*, 5(1), 77-104.
- North, D. (1981). *Structure and Change in Economic History*. Norton
- Orhan, İ. (2018). 21. yüzyılda devletin ekonomide değişen rolü (Doktora tezi, No. 526055). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Pearson, M. M., Rithmire, M., & Tsai, K. S. (2021). China's hybrid macroeconomic

- structure: The 60/70/80/90 rule in perspective. *Research Policy*, 50(2), 1–15
- Peters, M. A., & Chiang, T. H. (2017). America closed, China open. *Educational Philosophy and Theory*, 49(9), 843–847. <https://doi.org/10.1080/00131857.2017.1288347>
- Piketty, T. (2014). Yirmi birinci yüzyılda kapital (H. Koçak, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Polanyi, K. (2013). Büyük dönüşüm: Çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri (A. Buğra, Çev.; 11. baskı). İletişim Yayınları.
- Qian, Y., & Wu, J. (2000). The institutional foundations of China's market transition. *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1999*, 377–433.
- Rojas, R. (2015). The Keynesian model in the General Theory: A tutorial. *Research Note*.
- Ross, J. (2012, 18 Mayıs). Deng Xiaoping and John Maynard Keynes. *Socialist Economic Bulletin*. <https://socialisteconomicbulletin.net/2012/05/deng-xiaoping-and-john-maynard-keynes/>.
- Schumpeter, J. A. (2010). Kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi (H. İlhan, Çev.; 3. baskı). Alter Yayınları.
- Setiawan, W. (2015). Perbandingan hubungan China & Rezim Bretton Wood dimasa administrasi Deng Xiaoping dan Xi Jinping. Universitas Diponegoro.
- Tisdell, C. (2009). Economic reform and openness in China: China's development policies in the last 30 years. *Economic Analysis & Policy*, 39(2), 271–294. [https://doi.org/10.1016/S0313-5926\(09\)50022-5](https://doi.org/10.1016/S0313-5926(09)50022-5).
- Vogel, E. F. (2011). Deng Xiaoping and the transformation of China. Belknap Press of Harvard University Press.
- Wallerstein, İ. (2016). Tarihsel kapitalizm ve kapitalist uygarlık (N. Alpay, Çev.; 7. baskı). Metis Yayınları.
- Warner, M. (2015). Keynes and China: 'Keynesianism with Chinese characteristics'. *Asia Pacific Business Review*, 21(2), 251–263. <https://doi.org/10.1080/13602381.2014.905096>.
- Whyte, M. K. (1993). Deng Xiaoping: The social reformer. *The China Quarterly*, (135), 517–542.
- Yalın, T., & Çetinbakış, M. (2019). Uyanan dev Çin'in yapısal ve ekonomik dönüşüm süreci. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 123–145. <https://doi.org/10.11611/yead.616934>.
- Yuan, H., & Xie, G. (2025). Post-Keynesian economics in China: A historical review and contemporary assessment. *Review of Political Economy*, 37(4), 1382–1403. <https://doi.org/10.1080/09538259.2025.2466007>